

PRAVDA A LEŽ NA INTERNETU

Metodické náměty na výukové aktivity

1. Východiska

Internet úplně změnil svět médií. Dřív psali články hlavně novináři, kteří se starali o kvalitu a pravdivost informací, dneska může ale online publikovat v podstatě kdokoliv. A to i bez dostatečných financí. Proto je na internetu velká spousta informací, a tak se je musíme naučit ověřovat. Ne všechny jsou totiž pravdivé.

2. Cíle výukových aktivit

Během aktivity by se žáci měli zamyslet nad kvalitou informací, se kterými se na internetu denně setkávají. Cílem je naučit se rozlišovat informace věrohodné (pravdivé) od nevěrohodných a kriticky posoudit, proč vlastně vznikly.

1. **Aktivita – Síla titulku**
2. **Aktivita – Síla fotografie**
3. **Aktivita – Rozpoznej hoax**
4. **Aktivita – Jak si ověřovat zdroje na internetu?**

Síla titulku

Zadání

Přečtěte si následující titulky a zkuste odpovědět na otázky.

The screenshot shows the website Novinky.cz. At the top right, there are links for 'Přihlásit se' and 'Seznam'. Below the site name is a search bar with the text 'Hledej'. A navigation menu includes 'Hlavní stránka', 'Zahraniční', 'Evropa', and 'Podrubriky: Evropa, Blízký a Střední východ, Amerika, Svět'. The main headline reads: 'Evropa patří Evropanům. Migranti, vraťte se domů a obnovujte své domovy, vyzval dalajláma'. Below the headline, it says 'Článek ze dne 14. 9. 2018'.

The screenshot shows the website Vlastenecké Noviny.cz. At the top, there is a footer with information: 'První českojazyčné noviny | Založeno v roce 1789 | Vydavatel: Česká expedice, z. s. | Provozovatel: Centrální informační agentura, z. s. | ISSN 2533-4328 | Monitorováno CTHH'. The main header is 'VLASTENECKÉ NOVINY.CZ'. Below it is a navigation menu with categories like 'Zprávy', 'Evropská unie', 'Rusko', 'Spojené státy', 'Sloupek', 'Rozhovory', 'Postoje a komentáře', 'Magazín', 'Obrazem', 'Tiráž', and 'Podpora'. A secondary menu lists regions: 'EVROPA', 'ASIE', 'SEVERNÍ AMERIKA', 'LATINSKÁ AMERIKA', 'AFRIKA', 'AUSTRÁLIE', 'OCEÁNIE', 'ANTARKTIDA', 'EKONOMIKA', 'ČERNÁ KRONIKA', and 'ZLEHKA'. A tagline reads: 'NEOTŘELÉ INFORMACE BEZ MASKY PRO LIDI S VLASTNÍM POSTOJEM'. The main article headline is 'Na nádraží v Olomouci se objevují desítky imigrantů'. Below it, it says 'Autor článku: Stanislav Lelek • 14. 06. 2015 v 06:59'. To the right, there are smaller headlines: 'Američané přiznali neschopnost čelit ruským hypersonickým zbraním' and 'Thajská policie zajistila velké'.

Článek ze dne 14. 6. 2015

Metodika k aktivitě

Podle výzkumu přibližně 6 z 10 lidí čte jenom titulky a informace šíří právě na základě nich. Cílem aktivity je proto uvědomit si, že titulek nemusí odrážet skutečný obsah textu. Hlavním účelem titulku je upoutat pozornost čtenáře a vyvolat v něm emoci a následnou reakci – například kliknutí na článek, sdílení článku, komentování apod.

Na příkladech ukazujeme, jak moc může se může titulek lišit od skutečného obsahu článku.

Otázky

- 1.) Přečtěte si titulky článků, které byly zveřejněny běžnými zpravodajskými portály. Zkuste vysvětlit, co nám vlastně titulky říkají?
- 2.) Teď se podrobněji podíváme na text článku z webu Novinky.cz.

Zdroj: [Evropa patří Evropanům. Migranti, vraťte se domů a obnovujte své domovy, vyzval dalajláma – Novinky](#)

„Přijměte je, pomozte jim, vzdělávejte je... ale nakonec by měli rozvíjet svou vlastní zemi,“ řekl 83letý Tibeťan, který utekl z Lhasy z obav o svůj život poté, co Čína poslala do regionu vojáky, aby potlačili povstání.”

„Myslím, že Evropa patří Evropanům,“ řekl a dodal, že by se uprchlíkům mělo dát jasně najevo, že „by nakonec měli obnovit svou vlastní zemi“.

Odpovídá titulek článku jeho obsahu? A co vlastně řekl Dalajláma ve skutečnosti?

„Je správné nabídnout pomoc v krátkodobém horizontu. Z dlouhodobého hlediska se chce však většina uprchlíků vrátit domů do svých zemí, ze kterých uprchla. Důležité je obnovení míru a poskytnout jim, zejména mládeži, vzdělání, které jim pomůže obnovit jejich země. My tibetští uprchlíci, žijeme už 60 let v exilu, ale naše ambice je vrátit se domů a obnovit naši zemi. V exilu v Indii jsme pracovali na výchově našich dětí a na zachování našeho jazyka, identity a kultury s nadějí, že ty hodnoty obnovíme v naší vlasti, když to podmínky dovolí,“ dodal.

Shrnutí

Shrnutím diskuzní části by mělo být, že titulek by měl vždy odpovídat obsahu zprávy a neměl by ho zkreslovat. Stejně tak samotná zpráva musí být ověřená, fakticky správná a nesmí zbytečně zjednodušovat nebo vytrhávat události z kontextu. A už vůbec by neměla být dílem autorovy fantazie – to patří do povídek a románů, ne do zpravodajství.

Síla fotografií

Zadání

Prohlédněte si následující fotky a zkuste popsat, jaký ve vás vyvolávají pocit.

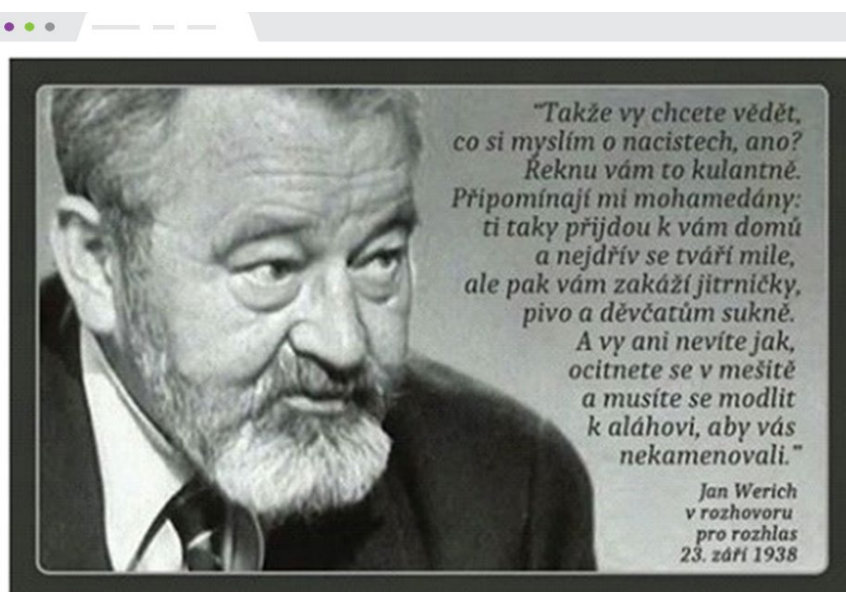
Fotografie 1

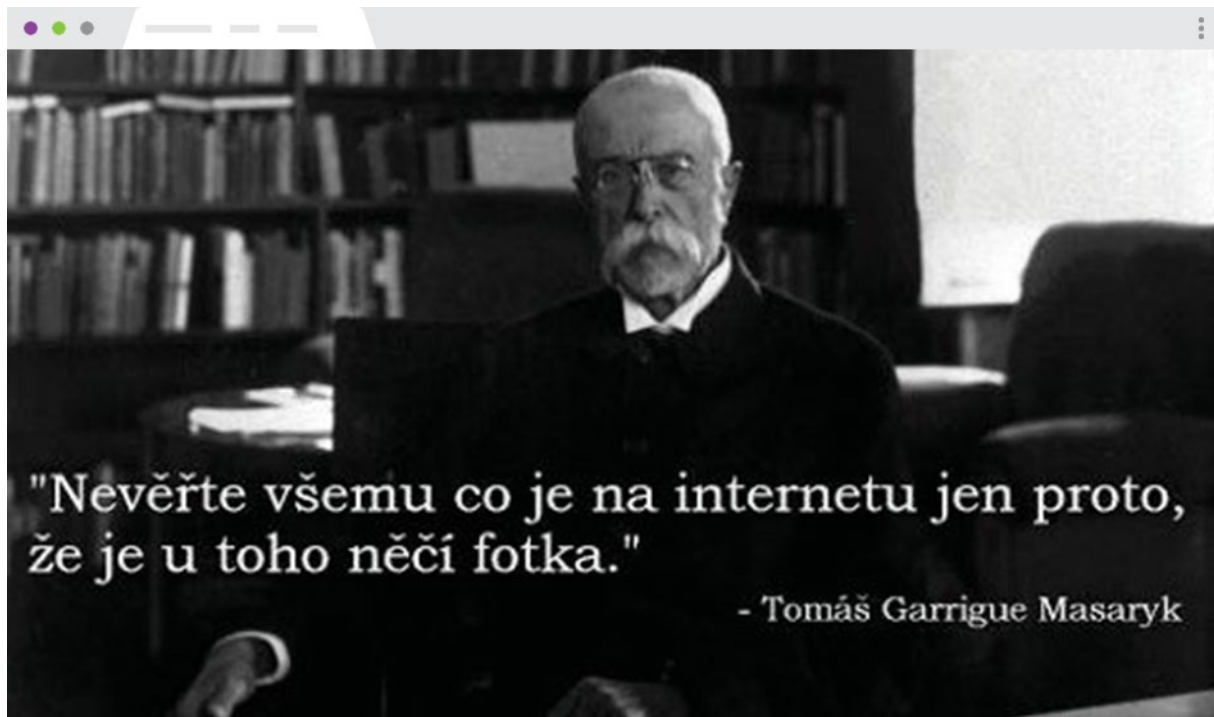
Fotografie 2

Fotografie 3

Fotografie 4

Metodika k aktivitě

Cílem aktivity je, aby se žáci zamysleli nad tím, jestli fotky vždycky odpovídají realitě a hlavně kontextu. Zaměřte se i na to, proč se fotky k textům přidávají. Obvykle mají ilustrační nebo dokumentační hodnotu, ale někdy je jejich účel dezinformační. To znamená, že je někdo umístí mimo původní kontext nebo je dokonce upraví tak, aby šířil nepravdivé nebo zavádějící informace. Aktivitu je ideální pro práci ve skupinách. Vytiskněte přiložené fotografie a nechte žáky diskutovat.

Otázky

- 1.) Zkuste popsat, co vidíte na fotografii 1 a jaký byl záměr připojeného textu na Facebooku. Jaký ve vás fotografie vyvolala pocit?
- 2.) Žákům vysvětlíme, že jde ve skutečnosti o hoax – tedy o poplašnou zprávu, která je v tomhle případě podpořená účelově upravenou fotografií. Z čeho a jak fotka vznikla, si vysvětlíme za chvíli.
- 3.) Zeptejte se žáků, proč by někdo šířil fotky a obrázky, které jsou upravené nebo vytržené z kontextu? Jaká by mohla být motivace?
(Například peníze z vyšší návštěvnosti stránek, snaha o ovlivnění hlasů ve volbách, zviditelnění nebo třeba neškodný vtip.)

- 4.) Zkuste popsat, co vidíte na fotografii 2 a jaký byl záměr připojeného textu. Jaký ve vás fotografie vyvolala pocit?
- 5.) Žákům vysvětlíme, že jde ve skutečnosti o hoax – tedy o poplašnou zprávu, která je v tomhle případě podpořená fotografií z úplně jiného kontextu.
Z čeho a jak fotka vznikla, si vysvětlíme za chvíli.
- 6.) Jak si můžeme na internetu ověřit původ fotek a obrázků?
(Reverzním vyhledáváním přes Google Obrázky, TinEye a další nástroje)
- 7.) Souhlasíte s Janem Werichem a jeho citátem na fotografii 3?
- 8.) Citát je vymyšlený. Neexistuje v archivu Českého rozhlasu, a navíc Werich v ten den vozil vojáky k posádkám.
- 9.) Fotografie 4 má spíš pobavit než oklamat. Je jasné, že za života T. G. Masaryka internet neexistoval. Citát má poukazovat právě na problematiku nepravd na internetu.

Shrnutí

Shrnutím diskuzní části by mělo být, že fotografie publikované na internetu bychom si měli ověřovat. A to jak jejich původ (zdroj), tak i kontext a to, jestli náhodou neprošly úpravou. Pomůžou nám s tím různé nástroje jaké např. Google Obrázky nebo TinEye.

Jak to bylo doopravdy?

Fotografie 1: Hoax – Uprchlíci v Chebu
2015 (září), opakovaně 2017 (leden)

Na Facebooku se začala šířit fotka, na které mají být davy uprchlíků na nádraží v Chebu. Šlo ale o fotomontáž dvou různých fotek – jedné z Chebu (vlevo) a druhé z Indonésie (vpravo). Příspěvek sdílelo během jednoho dne víc než 1 300 uživatelů, a to i přesto, že někdo přidal do komentářů původní fotku jako důkaz. Celkem získal příspěvek několik tisíc sdílení.

Fotografie 2: Hoax – Uprchlíci v italském přístavu
1991 (srpen), opakovaně 2017 (celý rok)

Fotografie vznikla 7. 8. 1991 v albánském přístavu Drač. Jsou na ní Albánci prchající před válkou v tehdejší Jugoslávii.

Rozpoznej hoax

Zadání

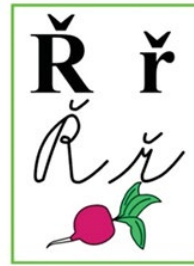
Vajíčko uvařené mobilním telefonem

Umístí syrové vajíčko do porcelánového stojáčku. Na jeho protější strany dej dva mobilní telefony. Zavolej z jednoho telefonu na druhý a zůstaň na lince. **Během prvních 15 minut se nic neděje, po 25 minutách je skořápka vajíčka horká, po 40 minutách se bílek uvaří, je pevný. Po 65 minutách je i žloutek plně uvařen.**

EU chce zrušit písmeno Ř, prý kvůli zjednodušení (2016)

Řehořové, Bedřišky a Jindřichové se budou muset připravit na velké změny, letní jazykové kotrmelce se však budou týkat každého z nás. **Evropská lingvistická rada spadající pod EU jednohlasně rozhodla, že od letošního července ruší písmeno Ř.** A to proto, že „téměř nikdo tohle písmeno v Evropě nepoužívá a pro každého, kdo neovládá češtinu, je jeho výslovnost extrémně obtížná. ELR chce zjednodušit komunikaci tím, že problematické znaky a hlásky bude postupně eliminovat,“ vysvětluje jazykovědec **František Měch**.

Za houby do vězení (2018)

„**Novela zákona 289/1995 Sb. zavádí povinnost vlastnit tzv. houbařský lístek, který vydávají obecní či městské úřady.** Kromě uhrazení správního poplatku ve výši 2 000 Kč za kalendářní rok je podmínkou i členství v Českém houbařském svazu, úřední přezkoušení ze znalosti jedlých a jedovatých hub a pravidelná účast na lesních brigádách.“

Pozor na injekční jehly!

ČR (vír) - Dávejte pozor, na co si sedáte! Jde o zdraví i o život! Takové varování putuje po internetu. V textu jsou pak popsány případy, kdy se například návštěvníci kina při usednutí píchli o nastražené injekční stříkačky. Na jehle byl papír se zkažením: »Právě jsi byl nakažen virem HIV!« Tyto případy se údajně staly v zahraničí i v Praze! Pisatelé v e-mailu tvrdí, že testované jehly opravdu obsahovaly virus HIV nebo žloutenky.

02-162022

Metodika k aktivitě

Cílem aktivity je nechat žáky vyhodnotit, které zprávy jsou pravdivé, a které naopak hoax.

Všechny uvedené příklady jsou hoaxy

1.) Vajíčko uvařené mobilním telefonem

Jde o novinářskou kachnu. Původně pochází z blogu neexistující britské vesničky, hoax později převzali ruští novináři a vytvořili novinářskou kachnu.

2.) Nalezeny kostry obrů (National Geographics)

Zpráva pochází z aprílového vydání a byla řadou portálů přejata jako pravdivá.

3.) EU chce zrušit písmeno Ř

Recese, která byla sdílena jako pravda – především na Facebooku.

4.) Houbařský lístek

Pochází ze sekce Víkendová kachna přílohy MF DNES – Víkend DNES.

5.) Pozor na injekční jehly

Jde o hoax, který internetem putuje už 15 let a je součástí databáze hoaxů na <http://www.hoax.cz> a www.hoax.sk.

Veškeré hoaxy můžete dohledat přes Google.

Jak si vlastně ověřovat informace na internetu?

Zadání

Společně s žáky sestavte postup, jak si ověřovat informace na internetu. Výstupem by měl být nějaký vizuálně poutavý materiál – například plakát, komiks, webová stránka, animovaná prezentace, leták apod.

Metodika k aktivitě

Cílem aktivity je společně s žáky sestavit postup, jak si ověřovat informace na internetu. Výsledkem by měl být materiál s jednotlivými kroky, které je nutné při ověření informace udělat.

Na aktivitě mohou žáci pracovat ve skupinách i samostatně nebo třeba jako součást nějakého většího projektu. Můžete ji zařadit do hodin češtiny (např. sloh – popis pracovního postupu), výtvarky (např. tvorba plakátu), mediální výchovy atd.

Výsledný „návod“ by měl zahrnovat následující kroky

Vzorové ukázky výsledných návodů

Surfařův průvodce po internetu (příručka Zvol.si.info): [Surfařův průvodce po internetu | Materiály | Zvol si info](#)

Jak si ověřit informace na internetu (leták PgF UP Olomouc, projekt E-Bezpečí): [jak_overit_informace_na_internetu_2018.cdr](#)

Aktualizace 16. února 2025.